

D

**"AMELLER NİYYETLERE GÖREDİR"
HADİSİ HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ**

Doç. Dr. Ramazan AYVALLI (*)

Emîru'l-Mü'minin Ebû Hafs Ömer İbnü'l-Hattâb (r.a.) dan (1) :

Demîştir ki, kendim işittim. Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyuruyordu : "Ameller(in kıymeti) niyetlere bağlıdır. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan odur. Hicreti, Allah'a ve Resûlü'ne müteveccih olanın hicreti, Allah'a ve Resûlullah'adır. Kimin de hicreti, eline geçireceği bir dünyâ-ya veya nikâh edeceği bir kadına müteveccih ise, onun hicreti de, gâye-i hicreti ne ise (dünyâ veya kadın) ona müntehidir."

(Bu hadîs-i şerîfi, her biri imâmü'l-muhaddisîn olan Ebû Abdîllah Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm b. el-Muğîre b. Berdizbe el-Buhârî el-Cu'fi ile Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbüri, kütüb-i musannefenin esahhı (yazılmış kitapların en doğrusu) olup "Sahîhayn" denilen kitaplarında rivâyet etmişlerdir.)

Dâru'l-Fünûn Müderrislerinden Babanzâde Ahmed Naîm Efendi, başlıkta baş tarafı zikredilen hadîsin meâlinin tamamını, "Kırk Hadîs" isimli kitâbında, yukarıdaki şekilde zikretmiş, "Tecrîd-i Sarîh Terceme ve Şerhi" isimli eserinde ise, meâli, şöyle kaydetmiştir :

Kütüb-i Sitte imâmlarının, Ömer İbnü'l-Hattâb (r.a.) dan rivâyet ettiklerine göre, Resûlullah (s.a.s.) (meâlen) şöyle buyurmuşlardır: (2)

(*) S. Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

- (1) Bu hadîs-i şerîfin râvisi olan Hazretî Ömer (r.a.)'ın terceme-i hâli için bkz. Üsdü'l-Gâbe, IV, 145; el-İsâbe, II, 511; Târîhu'l-Hulefâ, 108; Tezkire-tü'l-Huffâz, I, 5; Tabakâtü'l-Huffâz, 3 - 4; Hulâsatu Tezhibi'l-Kemâl, 239; Şezerâtü'z-Zehab, I, 33; Tabakâtü İbni Sa'd, c. III, k. I, s. 190; Tabakâtü's-Sîrâzi, 38; Tabakâtü'l-Kurrâ İbni'l-Cezerî, I, 591; el-Iber, I, 27; Mürûcû'z-Zehab, II, 312; en-Nücûmü'z-Zâhire, I, 78.
- (2) Sahîhu'l-Buhârî, Matbaatü'l-Feccâleti'l-Cedîde, Kâhire, 1376, I, 3, 17; Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî, el-Matbaatü'l-Mısriyye, Kâhire, XIII, 53; Sünenü Ebî Dâvûd, 2. tab', Matbaatü's-Seâde, Kâhire, 1369/1950, II, 352; Sünenü't-Tirmizî, Mat. Mustafâ'l-Bâbi'l-Halebi, Kâhire, 1356/1937, IV, 179; Sünenü'n-Nesâi, a.g.mat. Kâhire, 1383/1964, Kitâbü't-Tahâre, bâb: 59; Sünenü İbn Mâce, mat. İsâ'l-Bâbi'l-Halebi, Kâhire, II, 1413; Müsnedü Ahmed İbn Hanbel, el-Mektebü'l-İslâmî, 1389/1969, I, 25, 43.

"Ameller(in kıymeti) ancak niyetlere göredir. Herkesin, niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan ancak odur. Her kimin hicreti, Allah'a ve Resûlü'ne müteveccih ise, hicreti Allah'a ve Resûlü'ne müntehidir. Artık nâil olacağı bir dünyâ veya nikâh edeceği bir kadından dolayı hicret etmiş kimse varsa, onun da hicreti (Allah'ın ve Resûlü'nün rızasına değil), sebeb-i hicreti olan şeye müntehidir." (3)

Bu hâdis-i şerifi, İmâm Buhârî, Sahîh-i Buhârî'nin başında, ilk hadîs olarak zikretmekle beraber, ayrıca diğer altı râvîden, 6 yerde daha zikretmiştir: (el-İmân, el-İtk, Hicretü'n-Nebî, en-Nikâh, el-Eymân ve'n-Nüzûr ve Tenkü'l-Hiyel bâbları). İmâm Müslim, Kitâbu'l-Cihâd'da, İmâm Ebû Dâvûd et-Talâk'ta, İmâm Tirmizî el-Hudûd'da, İmâm Nesâî 4 yerde (el-İmân, et-Tahâre, el-İtk ve et-Talâk bâblarında), İbn Mâce ez-Zühd bâbinda zikretmişlerdir.

Ayrıca İmâm Ahmed Müsned'inde, ed-Dârekutnî Sünen'inde, İbn Hibbân Sahîh'inde, el-Beyhakî es-Sünenü'l-Kübrâ'sında bu hadîse yer vermişler, hattâ - İmâm Mâlik dışında - mu'temed hadîs kitabı müelliflerinden bu hadîsi tahrîc etmeyen, eserinde zikretmeyen kalmamıştır (4).

Bu hadîs, "mütevâtir" olmamakla beraber, sıhhati ve mevkiinin büyüklüğünde icmâ' olan bir hadîstir (5). Hadîsi, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) den Hz. Ömer (r.a.), ondan Alkame, ondan Muhammed İbn İbrâhîm, ondan da Yahyâ İbn Saîd el-Ensârî rivâyet etmiş olup, Yahyâ'dan ise - Ebu'l-Fütûh et-Tâî'nin zikrettiğine göre - 200'den fazla kişi rivâyet etmiştir (6).

İmâm Suyûtî (h. 849 - 911)'nin (7) zikrettiğine göre, bu hadîsin sebeb-i vürûdu yâ'nî söyleniş sebebi şudur :

"ez-Zübeyr İbn Bekkâr (v. 256/), Ahbârü'l-Medîne'de demiştir ki, ... Resûlullah (s.a.s.) Medîne'ye geldikten sonra bir adam gelip, (daha ön-

- (3) ez-Zebîdî, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi, müt. Ahmed Naim, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1961, I, 1, 64; II, 697. Aynı hadîs hakkında ayrıca bkz. c. I, Mukaddime, s. 70, 104, 106, 109, 121, 206; Müt. Kâmil Mirâs, VI, 474; XI, 359 - 360.
- (4) Bedru'd-Din Ebû Muhammed Mahmûd İbn Ahmed el-Aynî, Umdetü'l-Kâri Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, et-Tıbbâtü'l-Müniriyye, Kâhire, I, 21.
- (5) A.g.e., I, 19. Bu hadîs, meşhûr hadislerdendir. Tecrid Terc. I, Muk. 109.
- (6) Umdetü'l-Kâri, I, 19. Hâfız Ebû İsmâîl-i Herevî, yalnız Yahyâ İbn Saîd-i Ensârî ashâbına varmak üzere, yedi yüz tarikten, bu hadîsi kayd ve zabt eylemiştir. Tecrid Terc. I, Muk. 70.
- (7) es-Suyûtî'nin hayâtı ve eserleri hakkında aşağıdaki kaynaklara bakılabilir: el-Kevâkîbü's-Sâire, I, 226; Şezerâtü'z-Zehab, VIII, 51; Âdâbü'l-Lüğa, III, 228; Hazâinü'l-Kütüb, 37; İbnü İyâs, IV, 83; ed-Dav'ü'l-Lâmi', IV, 65; Hüsnu'l-Muhâdara, I, 188, 355; Mu'cemü'l-Matbûât, 1073; el-Hizânetü'l-Teymûriyye, III, 101; Mahtûtâtü'z-Zâhiriyye, 335; Tabakâtü'l-Müfessirin li's-Suyûtî, 4; Tabakâtü'l-Müfessirin, Ö. N. Bilmen, 446.

ce) hicret etmiş olan bir kadınla evlendi. Bunun üzerine, Resulullah (s.a.s.) minbere çıkıp buyurdu ki :

— Ey insânlar! Ameller(in sahîh veya mu'teber olması yahut kıvâmı veya sevâbı, kemâli, fazîleti) ancak niyetlere göredir. [Bunu üç def'a tekrârladılar.] Kimin hicreti (niyet ve kasd olarak) Allah'a ve Resûlü'ne ise, o (hükmen ve şer'an) Allah'a ve Resûlü'ne hicret etmiş olur. Kimin de hicreti, talep ettiği bir dünyâ(lık) veya nişanlanacağı [yahut nikâhlanacağı veya evleneceği] bir kadına ise, onun da hicreti, hicret ettiği şeyedir." (8)

Ebû Bekr İbn Dâse demiştir ki: Ebû Dâvûd'u şöyle söylerken işittim: Hz. Peygamber (s.a.s.)'den rivâyet edilen beşyüzbîn hadîs yazdım; bunlardan ahkâm husûsunda, 4800 (dörtbin sekizyüz) hadîsi seçip, zühd ve fazîletlere dâir hadîsleri rivâyet etmedim. İnsana, dîni için, bunlardan 4 (dört) hadîs kâfi gelir (9) :

1 — "Ameller niyetlere göredir..." (10)

2 — "Helâl bellidir, harâm da bellidir..." (11)

3 — "Kişinin müslümanlığının güzelliğine delil olan şeylerden biri, mâ-lâ-ya'nî'yi (kendisini ilgilendirmeyen şeyi) terketmesidir." (12)

4 — "Mü'min, kendisi için râzî olduğu şeyi, kardeşi için de (istemedikçe, ona da) râzî olmadıkça mü'min olmaz (imânı kemâle ermez)." (13)

el-Kâdî İyâz şöyle demiştir: İmâmlar (ulemâ), bu hadîsin, İslâmın üçte biri olduğunu -dörtte biri de denmiştir- zikretmişlerdir. Yine denilmiştir ki: Dînin esâsları üç -veya dört- hadîstir (14).

(8) Suyûtî'nin el-Lüma' fi Esbâbi'l-Hadis adlı eserinin el yazma nüshalarından Kâhire'de iki nüshası, Şam'da bir nüshası vardır. Hadis, eserin ilk bâbı olan Kitâbu't-Tahâre'de 1. hadîs olarak zikredilmiştir. Ayrıca bunu, İbn Hamza ed-Dimeşki de el-Beyân ve't-Ta'rif fi Esbâbi Vürûdî'l-Hadîsi's-Şerîf adlı eserinin 1. cildinde (Mukaddime, s. 36 - 37) zikretmiştir. Ayrıca bkz. el-Aynî, a.g.e., I, 28.

(9) el-Aynî, A.g.e., I, 22; Tecrid Terc. XI, 359 - 360.

(10) Hadîsin tahrîci, (2) no.lu dipnotta belirtilmiştir.

(11) Hadîsin zikredildiği kaynakları şöyle sıralayabiliriz: el-Buhârî, İmân, 39, Buyû', 3; Müslim, Mûsâkât, 107, 108; Ebû Dâvûd, Buyû', 3; et-Tirmizî, Buyû', 1; en-Nesâî, Buyû', 2, Kudât, 11; İbn Mâce, Fiten, 14; ed-Dârimî, Buyû', 1; Ahmed İbn Hanbel, IV, 267, 269 - 271, 275.

(12) Bkz. et-Tirmizî, Zühd, 11; İbn Mâce, Fiten, 12; el-Muvatta, Hüsnü'l-Huluk, 3; Ahmed İbn Hanbel, I, 201.

(13) Bkz. el-Buhârî, İmân, 7; Müslim, İmân, 71, 73; et-Tirmizî, Kıyâme, 59; en-Nesâî, İmân, 19, 33; İbn Mâce, Mukaddîme, 9; ed-Dârimî, Rikâk, 39; Ahmed İbn Hanbel, III, 176, 177, 206, 207, 251, 272, 275, 278, 289; IV, 233, 236.

(14) Aynî, A.g.e., aynı yer; Tecrid Terc. VI, 474.

İmâm Şâfiî (r. a.) ve diğer bazı zevât, bu hadîse, fıkihtan 70 (yetmiş) bâb girer demişlerdir. İmâm Nevevî ise: İmâm Şâfiî (r.a.), bu sayı ile bâb-ları tahsîs etmek istememiştir; çünkü bu hadîsin ilgili olduğu fıkih bâb-la-rı, 70'ten daha çoktur demiştir (15).

Takıyyüddîn İbn Dakikî'l-İd (h. 625 - 702), bu hadîsi genişçe izâh ve şerhedip, bundan çıkarılan hükümleri, 10 maddede cem'etmiştir (16). Ha-disten çıkarılan hükümleri, Bedrüddîn el-Aynî 18 maddede özetlemiştir. Kirmânî, Sahîh-i Buhârî Şerh'inde, bu hadîsi açıklarken, niyetle ilgili olan husûsları mufassalan izâh etmiş, hadîsteki umûmî olan hükümden, niyet-te husûsî olan bazı hallerin müstesnâ olacağını misâllerle anlatmıştır (17).

İmâm Kastalânî (h. 851 - 923), İrşâdü's-Sârî adlı Sâhîh-i Buhârî şer-hinde, bu hadîse, 6 sayfalık izâh tahsîs etmiş, el-Aynî (h. 762 - 855), hadî-si, 20 sayfa içerisinde şerhetmiştir. İbn Hacer el-Askalânî'nin Fethu'l-Bâ-rî'de yaptığı mufassal açıklama ve bu hadîsin zikredildiği diğer hadîs ki-taplarına yazılan şerhlerde yer alan geniş izâhlar, hele Celâlüd-dîn Ab-durrahmân es-Suyûtî (v. 911/)'nin bu hadîs hakkında müstakîl bir ki-tap te'lif etmesi, hadîsin ehemmiyetini yeteri kadar ifâde etmeğe kâfidir.

Prof. Kâmil Mirâs, bu hadîs hakkında şöyle demektedir :

"Bu hadîs-i şerîf mûcibince, kişinin her nevi' hâl ve hareketinin kıy-meti, niyetinin nev'ine bağlı bulunduğuna ve herkesin sevâb ve ikâba mazhariyeti, niyyet ettiği hayır ve şerden ibâret olduğuna göre, her nevi' hareketimiz üzerinde niyetin pek büyük te'siri vardır. Böyle yüksek hakî-kati bildirmekte olduğu için (bu hadîsi), Hadîs Müellifleri kitaplarının ba-şına geçirmişlerdir. Müellif Buhârî, Sahîh'ine bu hadîs ile başlamıştır. Hafız İbn-i Mehdî, kitap yazmak isteyen her müellif, eserini yazmağa bu hadîs ile başlasın, tavsiyesinde bulunmuştur." "Ben bir kitâb tasnîf et-seydim, her bâbına bu hadîs ile başladım" sözünü de ilâve etmiştir (18).

İmâm Buhârî, bu hadîsi, kitâbının başına almakla, ihlâsı ve niyyetin sahîh olmasını murâd etmiş, kendisinin de Sahîh'i te'lifte, Allahü teâlâ-nın rızasını kastedtiğine işâret etmiştir.

Hadîs-i şerîfin izâhına gelince :

"Ameller ancak niyetlere göredir" lafzında, hadîs kitaplarında geniş

(15) İmâm Şâfiî ve İmâm Nevevî'nin sözleri için bkz. Umdetü'l-Kâri, I, 22.

(16) İbn Dakikî'l-İd, İhkâmü'l-Ahkâm Şerhu Umdetü'l-Ahkâm, Tahkik: Mu-hammed Hâmid el-Faki, Mürâcaat: Ahmed Muhammed Şâkir, Matbaatü's-Sünnetil Muhammediyye, Kâhire, 1372/1953, I, 8 - 12.

(17) Şerhu Sahîhi'l-Buhârî bi-Şerhi'l-Kirmânî, 2. Tab', el-Matbaatü'l-Behiyye, 1358/1939, I, 212 - 213.

(18) Tecrid Terc. XI, 359 - 360; Umdetü'l-Kâri, I, 22.

izâhlar vardır. İmam Kastalânî, amelleri: "— Söz olsun, fiil olsun; farz olsun, nâfile olsun; az olsun, çok olsun — mü'min mükelleflerden sâdır olan bedenî ameller" şeklinde izâh etmiş (19), buna, Hanefiyye'nin "Amellerin ancak niyetlerle kâmil olacağı" ma'nâsını takdîr ettikleri cümlesini ilâve edip, daha sonra şunu kaydetmiştir: Evlâ olan, "Amellerin sıhhati (sahih olması) ancak niyetlere göredir" ma'nâsını vermektir... "Amellerin kabûlü, niyetlere göredir" diyenler de olmuştur... Netice olarak, amellerin sıhhati veya kemâli ancak niyetlere göredir (20). Amellerin sevâbı, niyetler sebebiyle sâbittir de denilebilir (21).

Hadiste bulunan, "(Erkek veya kadın) her kişinin eline ancak niyet ettiği geçer" cümlesi hakkında, şu takdîr düşünülebilir: Her şahsın eline niyet ettiği için sevâbı geçer; bu durumda hadîsin başında geçen birinci cümle, amellerin ancak niyete göre mu'teber olacağını tenbîh etmiş, bu ikinci cümle ise, amel edenin, amelinin sevâbının, niyetinin mikdârınca olacağını belirtmiş olur (22)...

İmâm Kurtubî, ihlâsın sırrına tenbîh ve ihlâsa mâni' olan riyâdan sakındırmak için, ikinci cümle, birinci cümleyi te'kid etmek üzere vârid olmuştur, demektedir (23).

Bedrüddîn el-Aynî: İmâm Şâfiî, İmâm Mâlik ve İmâm Ahmed İbn Hanbel'in, hadîsteki ilk cümleye "amellerin sıhhati ya'nî sahih olması, ancak niyetlere göredir" ma'nâsını verdiklerini, İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe, İmâm Ebû Yûsuf, İmâm Muhammed, İmâm Züfer, İmâm Süfyân es-Sevrî, İmâm Abdurrahman el-Evzâî, İmâm Hasan İbn Hayy - ve bir rivâyette İmâm Mâlik - in ise "amellerin kemâli veya sevâbı ancak niyetlere göredir" ma'nâsını verdiklerini zikretmiştir (24).

Yine Aynî, "ameller ancak niyetlere göredir" cümlesinden sonra, "herkesin eline niyet ettiği geçecektir" cümlesinin tekrâr zikredilmesinin sebep ve hikmetlerini de 4 madde hâlinde izâh etmiştir.

Hadis-i şerîfin ikinci kısmına gelince : Burada şu ma'nâ vardır:

"Kimin niyeti, Allahü teâlâyâ müteveccih ise, iki dünyâda da sevâb ve hayırla mükâfâtlandırılır; kimin de niyeti dünyadaki şeylerden birine

(19) el-Kastalânî, İrşâdü's-Sâri ilâ Şerhı Sahihü'l-Buhârî, 6. tab', el-Matbaatü'l-Kübrâ'l-Emiriyye, Kâhire, 1304, I, 52.

(20) el-Kastalânî, A.g.e., I, 52 - 53.

(21) el-Kastalânî, A.g.e., I, 54.

(22) el-Kastalânî, A.g.e., aynı yer.

(23) el-Kastalânî, A.g.e., I, 55; Umdetü'l-Kâri, I, 27.

(24) el-Aynî, Umdetü'l-Kâri, I, 30. Makalenin başında hadîsin meâlî verilirken, görüleceği gibi, bu iki ma'nâ göz önünde bulundurulmuştur.

müteveccih ise, onun sevâbtan nasîbi yoktur, dünyâ ve âhiret hayrını da elde edemez (25).

Demek ki kimin hicreti, dünyâyı tahsil içinse, hicreti, dünyâ için hâsil olmuş olur ve kendisine âhirette faydalı olmaz (26).

Hadîs-i şerîf hakkında söylenecekleri bitirmeden önce şunu kaydetmekte büyük fayda vardır: Hadîs-i şerîfin vürûd sebebi husûsî bir hâdis olduğu hâlde, mu'teber olan, lafzın umûmî olmasıdır; hadîs hicretin bütün kısımlarını içine alır (27). Dolayısıyla hadîs, sadece Taberânî'nin el-Mu'cemül-Kebîr'inde zikrettiği Ümm-i Kays isimli kadın için hicret eden ve bu sebeble Muhâcir-i Ümm-i Kays diye isimlendirilen kişiye hâs değildir.

Şu hâlde, yapılan bir işte, niyet, Allah rızası olmadıkça, ihlâsa riâyet edilmedikçe, yapılan o işten tâm ve arzû edilen istifâde mümkün olmamaktadır.

Bu hadîste geçen niyetle ilgili hükümler hakkında, hadîs kitaplarında geçen bilgileri böylece hülâsa ettikten sonra, fıkıh ve ahlâk kitaplarında yazılanları da şu şekilde özetleyebiliriz:

Abdülğani Nablûsî, "el-Hadîkatü'n-Nediyye fî Şerhi't-Tarikati'l-Muhammediyye" (28) isimli eserinde diyor ki: "Harâmların iyi niyetle yapılması, bunları harâmlıktan çıkarmaz. İyi niyet, harâmlara ve mekrûhlara tesîr etmez. Bunları tâat hâline çevirmez."

Mubâhlar iyi niyet ile, güzel düşünceler ile yapılmıca, insan sevâb kazanır. Kötü niyetlerle yapılırsa veya bunları yapmak, bir farzı vaktinde edâ etmeğe mâni' olursa, bünâh olurlar. Farzlar yapılırken, kötü niyetler karışırsa, borç ödenmiş, cezâdan kurtulmuş olunur ise de, sevâb kazanılmaz. Belki günah da olur. Harâm işleyenlerin farzları ve sünnetleri sahîh olursa da, ya'nî borçlarını ödemiş olurlar ise de, sevâb kazanmazlar.

(25) el-Aynî, A.g.e., I, 22.

(26) el-Aynî, A.g.e., I, 26.

(27) el-Aynî, A.g.e., I, 29; Kastalânî, İrşâdüs-Sârî, I, 55. Umdetü'l-Kârî'de hicretin kısımları ve hicretle ilgili muhtelif rivâyetler de kaydedilmiştir. I, 29-30. Bu konuda daha geniş bilgi almak için, Hakses Mecmûasında neşredilen (Eylül - Ekim 1979, Hicret Özel Sayısı, Yıl: 15, Sayı: 177 - 178, s. 11 - 15) "Hicretin Nevileri" başlıklı makalemize bakılabilir.

(28) Yukarıdaki iktibâs için bkz. Abdülğani Nablûsî, A.g.e., Takvâ bâbı. Şam'da medfûn bulunan ve İsmâil Nablûsî'nin oğlu olan müellif (1050 - 1143/1640 - 1731), tefsir, hadîs, fıkıh ilimleri ile tasavvufta çok derin âlim olup Hicâz, Mısır ve İstanbul'da ders vermiş, 100 (yüz) den fazla kıymetli eser yazmıştır. İmam Muhammed Birgivi'nin "et-Tarikatü'l-Muhammediyye"sinin şerhi olan el-Hadîka kitâbı, Keşfu'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr, Hulâsatü't-Tahkîk, el-Evrâd gibi kıymetli eserleri vardır.

İbn-i Âbidîn (29) tarafından amel (ya'nî iş) üç kısma ayrılmaktadır : Ma'siyet, tâat ve mübâh. "Mas'iyet" günah olan işler olup bunlar, Allahü teâlânın beğenmediği şeylerdir. Allahü teâlânın emrettiği şeyi yapmamak veya yasak ettiğini yapmak ma'siyettir. "Tâat"e gelince, buna "hasene" de denilir, Allahü teâlânın beğendiği şeylerdir. Allahü teâlâ, tâat yapan müslümana ecr (sevâb) ya'nî iyilik vereceğini va'd buyurdu. "Mübâh" ise günâh veya tâat olduğu bildirilmemiş olan işlerdir. Yapanın niyetine göre tâat veya günâh olurlar.

Tâatlar, niyetsiz veya Allah için yapılırken sevâb hâsıl olur. Tâat yaparken, Allahü teâlâ için yaptığını bilse de, bilmese de kabûl olur ya'nî sevâb hâsıl olur. Bir kimse, Allahü teâlâ için yaptığını bilerek tâat yaparsa, buna "kurbet" denir. Kurbet olan işi yaparken sevâb hâsıl olması için niyet etmek şart değildir. Sevâb hâsıl olması için, Allah rızası için niyet etmek lâzım olan tâate "ibâdet" etmek denir. Niyetsiz alınan abdest, ibâdet olmaz, kurbet olur. Bununla hadesten tahâret hâsıl olup namaz kılınır. Görülüyor ki, her ibâdet kurbettir ve tâattır. Kur'ân-ı Kerim okumak, vakf yapmak, köle âzâd etmek, sadaka vermek, Hanefî mezhebinde abdest almak ve benzerleri yapılırken sevâb hâsıl olması için, niyet lâzım olmadığından, bunlar kurbettirler ve tâattirler. Fakat ibâdet değildirlir.

Tâat veya kurbet olan bir iş yapılırken, Allah için niyet edilirse, ibâdet yapılmış olur. Fakat bunlar, ibâdet olarak emrolunmamıştır. Tâat, kötü niyetle yapılırsa, günah olur. Güzel niyetlerle tâatın sevâbı arttırılır. Meselâ câmide oturmak tâattir; mescidin Allahü teâlânın evi olduğunu düşünerek, Allahü teâlânın evini ziyârete de niyet ederse, sevâbı daha çok olur. Namaz kılmağı beklemek için de niyet ederse, dışarda gözü, kulağı günâh işlemesin diye de, mescidde itikâf ederek âhireti düşünmeğe de, mescidde, Allahü teâlânın adını zikretmeğe de, orada emr-i ma'rûf ve nehy-i münker etmeğe ya'nî va'z etmeğe de, va'z dinlemeğe de, yahut Allahü teâlâdan hayâ ederek edebli olmağa da niyet ederse, her niyeti için ayrı ayrı sevâblara kavuşur. Her tâatte, böyle çeşitli niyetler ve sevaplar da vardır.

Harâmlar iyi niyet ile yapılırsa da mübâh olmaz. Ya'nî harâmlara hiç-

- (29) Yukarıdaki iktibâs için bkz. Abdestin niyeti bahsi ve ayrıca Ahmed Rif'at, Mir'âtü'l-Makâsîd, s. 73; (eş-Şehristânî) Milal ve Nihal Terc. s. 54. Şam'da tevellüd ve vefât eden Seyyid Muhammed Emin bin Ömer bin Abdilaziz "İbni Âbidîn" (1198 - 1252/1784 - 1836) fıkıh âlimlerinden olup büyük âlim Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin sohbetiyle de müşerref olarak ma'nevî yönden kemâle gelmiş ve çok kitap yazmış bir zâttir. Alâüddin el-Haskefî'nin ed-Dürrü'l-Muhtâr isimli kıymetli eserine yazdığı Reddül-Muhtâr isimli hâşiyesi, Hanefî mezhebinde en sağlam fıkıh kitabı kabul edilmektedir. Bu eser, İstanbul, Kahire, Beyrût gibi şehirlerde defalarca basılmıştır. Bundan başka Resâilü İbni Âbidîn v.s. eserleri de vardır.

bir zaman sevâb verilmeyeceği gibi, özürsüz harâm işleyen, her hâl ü kârda günâha girer. Haramdan, iyi niyetle, ya'nî Allahü teâlâdan korkarak sakınan, vazgeçen sevâb kazanır. Başka bir sebeble harâm işlemezse, sevâb kazanamaz. Yalnız günâhından kurtulur.

Günâhlar, niyetsiz veya iyi niyet ederek işlenirse, günâh olmaktan çıkmaz. "Ameller, niyete göre iyi veya kötü olur" hadis-i şerifi, tâatlere ve mubâhlara niyete göre sevâb verileceğini bildirmektedir. Bir kimse, birinin gönlünü almak için başkasını incitse veya başkasının malı ile sadaka verse, yahut haram para ile mekteb, câmi yaptırса, bunlara sevâb verilmez. Bunlara sevâb beklemek, câhillik olur. Zulüm, günâh, iyi niyetle işlenirse yine günâh olur. Böyle işleri yapmamak sevâbtır. Bilerek yaparsa, büyük günâh olur. Günâh olduğunu bilmeyerek yaparsa, bilmemesi, öğrenmemesi de günâh olur.

Her mubâh, iyi niyetle yapılıncâ tâat olur. Kötü niyetle yapılıncâ, günâh olur. Buna şu müşahhas misâli zikredebiliriz: Koku sürünen, iyi giyinen kimse, dünya lezzeti için veya gösteriş yapmak, öğünmek için veya kendini kıymetlendirmek için, şık giyinirse, günâh işlemiş olur. Dünyâ lezzetini tatmak için olan niyyetine azâb edilmez ise de, âhiret ni'metlerinin azalmasına sebep olur. Diğer niyyetleri için azâb görür. Bu kimse, sünnet olduğu için koku sürünür, şık giyinirse, cümie saygı için, câmide yanına oturan müslümanları incitmek için, sıhhatli olmak için, İslâmın vakârını, şerefini korumak için, temiz olmak için niyet edince, her niyeti için ayrı sevâblar kazanır. Bazı âlimler buyuruyorlar ki, her mubâh işte, hattâ yemede ve içmede, uyumada ve helâya girmekte bile iyi niyet etmeği unutmamalıdır. İnsan, mubâh bir işe başlarken, niyetine dikkat etmelidir. Niyeti iyi ise, o işi yapmalıdır. Niyeti, yalnız Allahü teâlâ için olmazsa, yapmamalıdır. Hadis-i şerifte, "Allahü teâlâ, sizin (güzel) sûretlerinize, mallarınıza bakmaz. Kalblerinize ve amellerinize bakar" (30) buyruldu. Yani Allahü teâlâ, insanın yeni, temiz elbisesine, hayrât ve hasenâtına, malına, rütbesine bakarak sevâb vermez ve ikrâm yapmaz. Bunları ne düşünce ile, ne niyetle yaptığına bakarak sevâb veyâ azâb verir (31).

O hâlde, her mü'mine önce lâzım, birinci farz olan şey, îmânı, farzları ve harâmları öğrenmektir. Bunlar öğrenilmedikçe, müslümanlık olmaz. İmân elde tutulamaz. Hak borçları ve kul borçları ödenemez. Niyet, ah-

(30) Müslim, Birr, 32; İbn Mâce, Zühd, 9; Ahmed İbn Hanbel, II, 285, 539.

(31) Niyetin yukarıda verilen bilgilerle alakalı ahkâmı için (29) no.lu dipnotta mezkûr el-Hadikatü'n-Nediyye fi Şerhi't-Tarikati'l-Muhammediyye, (30) no.lu dipnotta adı geçen Hâşiyetü Redd'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr fi Şerhi Tenviri'l-Ebsâr kitapları ile Ebû Saïd Muhammed Hâdimi'nin Berika-i Mahmûdiyye Fi Şerhi't-Tarikati'l-Muhammediyye adlı eserine bakılabilir.

lâk düzeltilemez, temizlenemez. Düzgün niyet edilmedikçe, hiç bir farz kabûl olmaz. Bunun için bir hadis-i şerifte, "Bir sâat ilim öğrenmek veya öğretmek, sabâha kadar ibâdet etmekten daha sevâblıdır" (32) buyurulmuştur.

(32) Sünenü İbn Mâce'de (Mukaddime, 20, Hadis No. 243, c. I, s. 89) "Sadakanın efdali, müslüman kişinin bir ilmi öğrenip sonra onu müslüman kardeşine öğretmesidir" hadis-i şerifi zikredilmiştir. Kütüb-i sitte ve diğer hadis kitaplarındaki ilim bablarına bakılacak olursa ilmin ve âlimin fazileti, cehâletin zararına dâir birçok hadis bulmamız mümkündür.

Şu hadis, bu konuda bizi yeteri kadar aydınlatmaktadır: "Âlimin, âbid üzerine fazileti, benim, en aşağı olanınıza fadlim, üstünlüğüm gibidir" Bkz. et-Tirmizî, İlim, 9; İbn Mâce, Mukaddime, 17; ed-Dârimî, Mukaddime, 29. "Âlimin, âbide olan üstünlüğünün, ayın' diğer yıldızlara karşı olan üstünlüğü gibi olduğunu" belirten hadis için bkz. Ebû Dâvûd, İlim, 1; et-Tirmizî, İlim, 19; İbn Mâce, Mukaddime, 17; ed-Dârimî, Mukaddime, 32; Ahmed İbn Hanbel, V, 196.